

Vaktbikkja

Her setter vi et nådeløst søkelys på politiske og samfunnsmessige forhold mange mener rammer urettferdig eller bidrar til dårlig helse.

STATLIGE KOSTRÅD

Hvordan blir de til?

Den 9. mai 2010 la Nasjonalt råd for ernæring (NRE) fram en utredning om kostråd for å fremme folkehelsa og forebygge kroniske sykdommer. Selv om vi ikke hadde ventet revolusjonære endringer, fant vi til vår store skuffelse at de siste årenes ernæringsdebatt hadde fått *minimale* konsekvenser for de nye statlige anbefalingene.

TEKST DAG VILJEN POLESZYNSKI FOTO ANNE LENE JOHNSEN TEGNING BJØRN JOHAN ØVERBY

Positivt nok ble den 371 sider lange utredningen lagt ut til *høring*. Helse- og ernæringsdirektoratet inviterte til åpent møte den 10. juni. Her ble det anledning til å gi muntlige kommentarer. Deretter ble det gitt frist på én uke (til 17. juni) til å gi skriftlige kommentarer. Ifølge utrederne skal innkomne kommentarer vurderes og en endelig rapport legges fram i høst.

Rapporten kan lastes ned fra Helse- og ernæringsdirektoratets hjemmeside og leses av hver enkelt.¹ Her vil vi sette søkelys på *prosessen* fra oppnevning av fagpersoner til framlegging av det omfattende dokumentet, inkludert hvordan arbeidsgruppa har valgt å arbeide. Vi fokuserer spesielt på tre spørsmål i forbindelse med utredning av myndighetenes kostråd:

Hvem har foretatt utredningen? Hvilke *tidsfrister* gjelder for utrederne og andre som ønsker å komme med innspill? Hvilke faktorer har utrederne *ikke* tatt hensyn til?

Arbeidsgruppa – et selektivt utvalg

Et viktig poeng er at utrederne kommer fra det samme miljøet som hele etterkrigstida har styrt myndig-

hetenes ernæringspolitikk. Nasjonalt råd for ernæring (NRE) er underlagt Helse- og ernæringsdirektoratet (HsDir), det utøvende organet for statens helsepolitikk. HsDir er underlagt Helse- og omsorgsdepartementet (HOD), som ledes av en statsråd. Statsråder har kommet og gått, men byråkratiet har ført omtrent samme politikk hele tida. Selv om helseministeren i prinsippet bestemmer helsepolitikken, har helsebyråkratene definisjonsmakt i kraft av byråkratisk erfaring og tilgang til eksperter. Det var f.eks. NRE og ikke statsråden som høsten 2006 nedsatte arbeidsgruppa "for å oppdatere det faglige grunnlaget for de gjeldende nasjonale kostrådene".

Selv om tallrike kompetente fagpersoner med variert og oppdatert kunnskap innen faget kunne bidratt til en slik utredning, utnevnte NRE fem medlemmer til utredningsgruppa fra det *samme miljøet* som i tiår har hevdet bestemte oppfatninger om ernæring. Leder for gruppa, professor Rune Blomhoff fra Avdeling for ernæringsvitenskap ved Universitetet i Oslo, har siden 2003 vært medlem av NRE. Han har arbeidet sammen med sentrale personer innen ernærings-

forskningen siden 1980-tallet.

I arbeidsgruppa finner vi professorene Lene Frost Andersen og Per Ole Iversen, begge fra samme avdeling som Blomhoff ved Universitetet i Oslo. Iversen var medlem av Nasjonalt råd 2003-2007. Seniorrådgiver dr.phil. Lars Johansson i Helse- og ernæringsdirektoratet var gruppas sekretær, og medlem professor Sigbjørn Smeland er også ansatt ved Universitetet i Oslo.

Ifølge utredningen har de fem gjort et formidabelt arbeid basert på en systematisk tilnærming ... i tett dialog med Nasjonalt råd for ernæring, som har hatt rapporten til grundig behandling."

Nasjonalt råd av gjengangere

Statens ernæringsråd (SE, senere NRE) ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 11. mai 1979 og troner på toppen av Statens ernæringsbyråkrati. Lederen og de 17 øvrige medlemmene (fra 2008 kun 10 personer) ble oppnevnt av regjeringa for fire år. Institutt for ernæringsforskning (IFE) ved Universitetet i Oslo har vært et rekrutteringssted for jobber samme sted og i andre statlige organer. Andre medlemmer av NRE kommer fra miljøer med samme syn på ernæring som IFE: Institusjoner innen ernæringsforskning/-undervisning, dietetikk, matvarehygiene, matvareteknologi/-produksjon og institusjonell cateringvirksomhet.

Personer utenfor de nevnte miljøene blir sjelden oppnevnt som medlem av NRE eller andre statlige organer. For eksempel har professor Birger Svihus ved UMB uten hell forsøkt å bli valgt inn i NRE. Selv ble jeg avsatt som professor II i ernæringsmedisin ved Høgskolen i Harstad i 2003, og flere forsøk på å bli

Tar ernæringsrådets Haakon Meyer (t.v.) og Rune Blomhoff kritikken på Stortinget 14. juni 2010 til etterretning?

valgt inn i statlige råd har aldri ført fram.

De siste tiårene har flertallet av utrederne om ernæring og helse vært rekruttert enten fra IFE ved UiO eller fra miljøer som gjengir deres synspunkter på mat og helse. Premissene for *all* ernæringsundervisning er de samme ved *alle* norske universiteter, høyskoler, videregående, grunn- og førskoler. Én mekanisme som sikrer at samme budskap formidles fra barnehage til universitet, er å spre de samme folkene til flere steder. Bl.a. får noen professorer også (deltids) professor II-stillinger ved *andre* læresteder og/eller de tilknyttes andre institusjoner, slik som store sykehus.

Tidsfrister for Per og Pål

Arbeidsgruppa som skulle "oppdatere det faglige grunnlaget for de gjeldende nasjonale kostrådene", ble oppnevnt høsten 2006. De fem medlemmene og NREs medlemmer har alle statslønn. Sistnevnte kommer enten fra statlige institusjoner eller fra steder som følger statlige ernæringsråd. Ett medlem i NRE er prosjektleder Shaista Ayub fra Norges Diabetesforbund, som får statsstøtte og

Ernæringsfysiologenes rolle

Universitetet i Oslo har inntil nylig hatt monopol på utdanning av ernæringsfysiologer, som er blitt opplært til å tenke slik ledelsen har bestemt. Denne yrkesgruppa spiller følgelig en viktig rolle i formidlingen av statlige ernæringsråd. Ernæringsfysiologene er siden 1965 utdannet ved Universitetet i Oslo, først under ledelse av dr.med. Ragnar Nicolaysen, som hadde ansvar for undervisningen 1945-72, og i de neste 26 årene (1973-99) av dr.med. Kaare Norum. Fram til 1990 hadde disse to ansvar for å utdanne nesten 500 studenter (flestepl kvinner) fra Norden, hvorav mange senere har tatt doktorgrader og nå befinner seg ved "maktens tinde" innenfor norsk ernæringspolitikk. Påfallende mange har vært med i Nasjonalt råd for ernæring.

anbefaler statlige ernæringsråd.

Totalt 14 personer inkludert sekretær har vært involvert i å utforme de nye, nasjonale kostrådene, en prosess som varte i 3 ¾ år. Etter framlegging av utredningen 9. mai 2010 ble allmennheten invitert til å delta på en åpen høring 10. juni, dvs. *en måned* senere. Fristen for å levere kommentarer ble satt til *en uke* deretter, dvs. til 17. juni. Ingen ressurser ble stilt

Det er ikke uvanlig at forskere henviser til forskning fra miljøer hvor de finner synspunkter de selv deler, til og med til publikasjoner de selv har skrevet.

til rådighet for dem som ville komme med innvendinger.

Henvisning til egen forskning

Det er ikke uvanlig at forskere henviser til forskning fra miljøer hvor de finner synspunkter de selv deler, til og med til publikasjoner de selv har skrevet. Her er ett eksempel:

Arbeidsgruppas leder, professor

Rune Blomhoff fra Avdeling for ernæringsvitenskap. Institutt for medisinske basalfag, UiO, ble oppnevnt som medlem i 2003-2007 og 2008-2011. At ikke Rune Blomhoff er faglig uhildet, går fram av hans bok *Antioksidanter*.² På side 28, under avsnittet "Kosttilskudd kan være skadelige", finner vi følgende:

"Nasjonalt råd for ernæring [...] anbefaler ikke inntak av antioksidan-

ter gjennom kostholdet."

Blomhoff har selv vært medlem av NRE helt siden 2003.

Utredningen har et kapittel som begrunner valg av kilder for å underbygge kostrådene. Arbeidsgruppa henviser til institusjoner de selv har tiltro til (ikke så rart): World Cancer Research Fund, WHO, Den amerikanske dietetikerforeningen (ADA), Den amerikanske diabetesforeningen (ADA), Den europeiske foreningen for studier av diabetes (EASD), USAs nasjonale helsetjeneste (NHS), Internasjonalt kontor for kreftstudier (IARC) og Verdens matvareorganisasjon (FAO), USAs direktorat for helse og sosiale tjenester (HHS).

Interessant nok er at *alle* de nevnte institusjonene enten oppnevnt av regjeringer (og bidrar derfor ikke med avvikende synspunkter) eller de er internasjonale regjeringsorganisasjoner som følger statlige retningslinjer. I slike ekspertpaneler og rådgivende

